

VLADIMIR NABOKOV • Solgun Ateş

Kelebek: Vanessa Atalanta

Fotoğraf: 1 Ocak 1960, Roma (Keystone/Getty Images)

Pale Fire

© 1962 Vera Nabokov and Dmitri Nabokov

Bu kitabın yayın hakları The Wylie Agency'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 1931 • Dünya Edebiyatı 216

ISBN-13: 978-975-05-1283-4

© 2013 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2013, İstanbul

EDITÖR Berna Akkoyal

DIZI KAPAK TASARIMI Bülent Erkmen

KAPAK Sarp Sözdinler, BEK

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Birhan Koçak

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Çağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

VLADIMIR NABOKOV

Solgun Ateş

Pale Fire

ÇEVİREN Yiğit Yavuz

VLADIMIR NABOKOV 1899'da St. Petersburg'da doğdu. Varlıklı, liberal bir ailenin en büyük oğluydu. Bolşevikler iktidara geldiğinde aile Rusya'dan ayrılarak önce Londra'ya, sonra Berlin'e gitti. Nabokov, öğrenimini Cambridge, Trinity College'da tamamladı. 1923 ile 1940 arasında anadilinde romanlar, hikâyeler, oyunlar, şiirler yazdı ve kuşağının seçkin Rus göçmen yazarlarından biri olarak ün kazandı. 1940 yılında karısı ve oğluyla ABD'ye göç etti ve 1941'den 1948'e kadar Wellesley College'da dersler verdi. 1955'te yayımlanan *Lolita*'nın (İletişim, 1999) dünya çapındaki başarısından sonra, 1959'da Cornell Üniversitesi Rus Edebiyatı profesörlüğünden emekli olarak İsviçre'ye yerleşti. Nabokov, İngilizce yazdığı ilk romanı *The Real Life of Sebastian Knight*'ı (*Sebastian Knight'in Gerçek Yaşamı*, İletişim, 2003) 1941'de yayımladı ve ondan sonra bu dili şaşırtıcı bir yaratıcılıkla kullanarak eserlerini İngilizce yazmaya devam etti. Vladimir Nabokov 1977'de, İsviçre'nin Montreux kentinde öldü. *Lolita* dışında, önemli romanları arasında, fantastik bir aile romanı parodisi olan *Ada or the Ardor* (*Ada ya da Arzu*, İletişim, 2002) ve *Pale Fire* (*Solgun Ateş*) sayılmalıdır. İletişim Yayınları'ndan çıkan diğer kitapları: *Karanlıkta Kahkaha* (1993); *Pnin* (1999); *Bir Günbatımının Ayrıntıları* (1999); *Rua, Dam, Vale* (2000); *Lujin Savunması* (2001); *Cinnet* (2003); *Göz* (2005); *İnfaza Çağrı* (2007); *Saydam Şeyler* (2010); *Konuş, Hafıza* (2011); *Nikolay Gogol* (2012); *Maşenka* (2012); *Laura'nın Aslı* (2012); *Rus Edebiyatı Dersleri* (2013).

Vera'ya

İçindekiler

Solgun Ateş ve Bu Çeviri Hakkında • YIĞIT YAVUZ 9

Önsöz • CHARLES KINBOTE 17

Solgun Ateş: Dört Kantolu Bir Şiir 35

Açıklamalar 73

Dizin 279

Solgun Ateş ve Bu Çeviri Hakkında

Vladimir Nabokov'un en önemli kitaplarından biri olan *Solgun Ateş* (*Pale Fire*) 1962 yılında, yazar şöhretinin doruğundayken basıldı; fakat başta pek de olumlu eleştiriler almadı. Örneğin George Steiner ukalaca ve sıkıcı bulmuştu kitabı; Nigel Dennis tuhaf kelimelerle dolu, zorlama, anlaşılmaz bir metin olduğunu düşünmüştü. Dwight Macdonald ise iyiden iyiye ağır bir eleştiriyle, okunmasının mümkün olmadığı mealinde sözler sarf etmişti *Solgun Ateş* hakkında.

Romanın ilk eleştirmenleri arasında farklı bir yaklaşıma sahip ilk isim Mary McCarthy oldu. McCarthy, 4 Haziran 1962 tarihinde *New Republic*'te çıkan yazısında, *Solgun Ateş*'in asrın en büyük sanat eserlerinden biri olduğunu savundu. Onun romandaki yapıyı ve metinde saklı şifrelerin birçoğunu açığa çıkaran keskin çözümlemesi, o günden bugüne devam eden "*Solgun Ateş* Araştırmaları"nın ilk kıvılcımı oldu. Yarım asır içinde bu roman üzerine sayısız makale, kitap, tez yazıldı. Ancak *Solgun Ateş*'i kendi başına ele alan, romanı bir bütün olarak çözümlmeye çalışan ve elimizdeki çevirinin hazırlanmasına çok önemli katkıları olan iki önemli kitabı mutlaka anmak gerek.

Bunlardan birincisi, Priscilla Meyer'in 1988 tarihli *Find What the Sailor Has Hidden - Vladimir Nabokov's Pale Fire* [Deniz-

cinin Sakladığı Şeyi Bulunuz - Vladimir Nabokov'un *Solgun Ateş'i** adlı incelemesidir. Meyer bu kitapta, romanın kültürel ve tarihsel kaynakları üzerinde durur; Nabokov'un Rus, İskandinav, Kelt, Germen ve Anglo-Sakson medeniyetlerinin kültürel ürünlerinden nasıl faydalandığını, *Solgun Ateş'in* akışı boyunca bu kaynaklarla Amerikan kültürü arasında kurduğu köprüleri açığa çıkarır. Baskısı tükenmiş olan bu kitabı, *The Secret History of Vladimir Nabokov* [Vladimir Nabokov'un Gizli Tarihi]** adlı biyografinin yazarı Andrea Pitzer sayesinde edindim. Kendisine şükranlarımı sunuyorum.

Solgun Ateş üzerine yazılmış ikinci önemli kitap, Brian Boyd'un 1999 tarihli *Nabokov's Pale Fire: The Magic of Artistic Discovery* [Nabokov'un *Solgun Ateş'i*: Sanatsal Keşfin Büyüsü] adlı çalışmasıdır. Boyd bu kitapta, anlatıdaki birçok gizemi, referansı, şifreyi büyük bir başarıyla keşfeder, son derece karmaşık metin içi ilişkiler ağını görmemizi sağlar.

Andığımız iki kitaba ek olarak, bu kitabın çevirisi sürerken piyasaya çıkmasını bir şans olarak gördüğüm, René Allada-ye'in *The Darker Shades of Pale Fire - An Investigation into a Literary Mystery* [*Solgun Ateş'in Daha Koyu Gölgeleeri* - Edebî Bir Gizeme Dair Araştırma] adlı kitabına değinmek lazım. Allada-ye bu kitapta, geçmiş *Solgun Ateş* incelemelerini toparlayıcı bir çözümlenmeden geçiriyor ve romana ilişkin kendi hipotezlerini sunuyor.

Bugün artık *Solgun Ateş'in* bir başyapıt, hatta 20. yüzyılın en önemli romanlarından biri olduğu kabul ediliyor. Yazarın en yenilikçi ve en girift romanı olduğunu da gönül rahatlığıyla söyleyebiliriz. Okunup geçilecek bir kitap değil; kavranmayı ve çözülmeyi bekleyen bilmecelerle dantel gibi örülmüş bir edebî anlatı *Solgun Ateş*. Bu bilmecelerin tamamı çözülebilmemiş değil ve muhtemelen hiçbir zaman da çözülemeyecek. Priscilla Meyer'in deyişiyle, tıpkı evren gibi, *Solgun Ateş*'le ilgili çözümlenmeleri de tüketmek mümkün değil. Bu çözümlenmeler, halen

(*) Kitabın adı, Nabokov'un otobiyografik eseri *Konus*, *Hafıza*'da yer alan bir cümledir.

(*) Yakında İletişim Yayınları tarafından basılacak.

internet ortamında, NABOKV-L@LISTSERV.UCSB.EDU adresindeki tartışma forumunda, şaşırtıcı bir yoğunluk içinde sürdürülüyor.

* * *

Solgun Ateş dört bölümden oluşuyor:

1) Charles Kinbote adlı üniversite okutmanı tarafından yazılmış “Önsöz”.

2) John Shade tarafından kaleme alınmış, Önsöz’ün giriş cümlesindeki ifadeyle “beşlik düzende yazılmış, birbiriyle ikişerli olarak kafiyeli dokuz yüz doksan dokuz mısradan ibaret ve dört kantoya bölünmüş” şiir (“in heroic couplets, of nine hundred ninety-nine lines, divided into four cantos”). [Bu ifadeyi biraz açayım: İngilizcenin geleneksel şiir biçimlerinden *heroic couplet*, bu dilin en yaygın vezinlerinden *iambic pentameter* ile, yani bir kısa ve bir uzun hecenin art arda getirilmesiyle yazılır; her bir mısra, beşer çift heceden oluşan toplam on heceden müteşekkildir. Ayrıca mısraların bitimi, ikişerli olarak birbiriyle kafiyelidir. Bu vezin yapısını Türkçe çeviride aynen korumak mümkün değildi. Bununla birlikte, ikişerli kafiye yapısını muhafaza etmeyi seçtim. Böylece, şiirdeki anlamı korurken, en azından biçiminin gölgesini çeviriye düşürmeyi başardığımı umuyorum.]

3) Charles Kinbote tarafından yazılmış, şiiri mısra mısra yorumlayan, “Açıklamalar” bölümü. Kitabın hacminin çoğunu bu bölüm oluşturuyor.

4) Yine Charles Kinbote tarafından yazılmış “Dizin”.

Anlaşıldığı üzere, kitaptaki bütün metinler (Önsöz’den Dizin’e kadar) kurgusaldır ve hayalî roman kişileri tarafından yazılmıştır. Şiirin metnini takip eden “Açıklamalar”, okuru sürekli olarak dönüp şiire bakmaya zorlar. Nabokov’un kendi deyişiyle “kurguladığı en zor şey” olan bu şiir, İngiliz ve Amerikan şiirinin tarihine göndermelerle yüklüdür. Alexander Pope, Robert Frost, William Wordsworth, T.S. Eliot gibi önemli

şairler, şiir metninin temel kaynakları arasındadır. Şiir son derece ustalıklıdır, başlı başına bir sanat eseri olarak kabul edilebilir; gelin görün ki, “Açıklamalar” bölümünden bağımsız olarak anlamlı değildir: Şiir, ancak onu takip eden açıklamalar okunduktan sonra gerçek varoluşuna kavuşur; okur gerçekten de Önsöz’de belirtildiği gibi, “sayfaları bir ileri bir geri çevirip durma”ya ihtiyaç duyar; “ilgili metnin yer aldığı tüm sayfaları kesip almayı ve kırpmayı” değilse de (bunu onaylamak zor!), “aynı eserin iki nüshasını rahat bir masanın üzerine, birbirine bitişik olarak” koymayı arzu eder. Gingko Press’in 2011 yılında yaptığı üzere, şiiri tıpkı John Shade’in elyazması gibi kartoteks fişlerine basmak, Açıklamalar bölümünü ise ayrı bir ciltte sunmak, bu soruna getirilmiş yaratıcı bir çözümdür; ancak söz konusu sunum, şiiri bir bakıma eserin bütününden ayrı, otonom bir metin olarak değerlendirmek anlamına gelecektir. Oysa *Solgun Ateş*’in kurgusu üzerinde yarım asırdır sürüp giden en önemli tartışmalardan biri, metnin parçalarını aslında “kimin yazdığı”dır. Bu sual tuhaf gelebilir okura; yanıt açıktır çünkü: Roman, her şeyiyle Nabokov’un kaleminden çıkmıştır elbette. Ama *Solgun Ateş*’in kendi kurgusu içinde, söz konusu sual anlamlıdır: Şiir ile Açıklamalar’ın karşılıklı ilişkisi içinde, Kinbote ile Shade’in kişilikleri genel olarak birbirine taban tabana zıt olsa da, yer yer iç içe geçer; bu durum, hem şiirin hem de Açıklamalar bölümünün aslında bu karakterlerden yalnızca biri tarafından yazıldığına dair hipotezler üretilmesine yol açmış, “tek yazar” tezini savunanların “Shade’ci” ve “Kinbote’çu” olarak ayrışması sonucunu doğurmuştur. Hatta René Allday’e kendi çalışmasında bu hipotezlere yenilerini ekleyerek, Shade’in karısı Sybil’i ve kızı Hazel’i de metnin olası “yazar”ları arasına katar. *Solgun Ateş* hakkındaki hipotezlerin tümü kendi içinde çok ikna edicidir ve romanın yapısı, böylesi tasavvurları teşvik etmektedir.

* * *

Solgun Ateş hakkındaki tartışmaların yarım asırdır sürüp gittiğini belirttim. Elinizdeki çeviri, bu tartışmaları yürütenle-

rin çabaları sayesinde var oldu. Bu aynı zamanda, romanın daha önce Türkçeye hakkıyla kazandırılmamış olmasının sebebini de açıklıyor. Metindeki göndermeler, kodlar deşifre edilmeksizin, bu kitabın çevrilmesi mümkün değil. Bununla birlikte *Solgun Ateş* bir bütün olarak, Priscilla Meyer'in belirttiği üzere, "özgün hali çeviriye ancak solgun şekilde yansıtılabilecek bir mecazdır".

YIĞIT YAVUZ

Haziran, 2013

Bu, onun Bay Langston'a, iyi bir aileye mensup genç bir beyefendinin rezil durumundan bahsedişini hatırlatıyor. "Kendisine dair duyduğum son şey efendim, şehirde kedilere ateş ederek koşuşturduğuydu." Sonra hülyalara daldı sanki; aklına pek sevdiği kedisi gelip dedi ki: "Ama Hodge vurulmayacaktır: Hayır, hayır, Hodge vurulmaz."

– JAMES BOSWELL, *Dr. Johnson'ın Hayatı*

Kitaptaki bütün dipnotlar çevirmene aittir.

Önsöz

Beşlik düzende yazılmış, birbiriyle ikişerli olarak kafiyeli dokuz yüz doksan dokuz mısradan ibaret ve dört kantoya bölünmüş epik bir şiir olan *Solgun Ateş*, John Francis Shade tarafından (doğ. 5 Temmuz 1898, öl. 21 Temmuz 1959), hayatının son yirmi gününde, Amerika Birleşik Devletleri'nin Appalachia bölgesindeki New Wye şehrinde bulunan konutunda yazıldı. Bu kitaptaki metni hazırlarken tamamen sadık kaldığımız, büyük ölçüde son düzeltmeleri yapılmış haldeki elyazması, seksen adet orta boy kartoteks fişinden müteşekkildir. Shade, fişlerin her birinin pembe üst satırını başlıklara (kanto numarası, tarih) ayırmış; on dört mavi satırı, ince uçlu bir kalemle minik harfli, derli toplu, dikkat çekici şekilde temiz bir elyazısıyla şiirinin metnini yazmaya tahsis etmiş, çift aralık verdiği yerlere işaret etmek için bir satır boşluk bırakmış ve yeni bir kantoya başlarken her seferinde yeni bir fiş kullanmış. Eğlenceli kuşlardan, *parhelion*lardan¹ bahseden kısa Birinci Kanto (166 mısra), on üç fişe yazılmış. En sevdiğiniz kısım² olan İkinci Kanto ile zorlu bir yetenek gösterisi olan Üçüncü Kanto eşit uzunlukta

1 Güneşin etrafında parlak haleler oluşmasına sebep olan bir atmosfer hadisesi.

2 Özgün metinde *your favorite* deniyor. *Your* kelimesi hem ikinci tekil şahsı, hem de ikinci çoğul şahsı ifade eder. Dolayısıyla söz konusu ifade "en sevdiğin" diye de çevrilebilir. Hangi kullanımın tercih edilmesi gerektiği, metnin ilgili sayısız tartışma konusundan biridir.

(334 mısra) ve her biri yirmi fişi dolduruyor. Dördüncü Kanto birincinin uzunluğunda olup, yine on üç fişe yazılmış; son dört fiş, Shade'in öldüğü gün, son hali verilmemekle birlikte tashihi yapılmış bir elyazmasını hazırlamak üzere kullanılmış.

Sistemli bir adam olan John Shade genellikle, gün içinde tamamladığı belli sayıdaki mısrayı gece yarısı kopyalardı; ama bunları sonradan tekrar kopyalıyorsa bile, ki bazen bunu yaptığını sanıyorum, fişin ya da fişlerin üzerine son düzeltmeleri yaptığı tarihi değil, tashihli metnin ya da nihai düzeltmeleri yapılmış ilk metnin tarihini yazardı. Yani ikinci, üçüncü kere düşünüp hazırladığı metinlerin değil de, asıl yaratının tarihini muhafaza ederdi. Şimdilerde ikamet ettiğim mekânın ön tarafında, çok gürültülü bir lunapark var.

Sonuç olarak elimizde, Shade'in eserine dair bütünlüklü bir takvim bulunuyor. Birinci Kanto, 2 Temmuz günü geceyarısından sonra yazılmaya başlamış ve 4 Temmuz'da tamamlanmış. Şair sonraki kantoyu, doğum gününde başlayıp 11 Temmuz'da bitirmiş. Üçüncü Kanto'ya bir hafta ayrılmış. Dördüncü Kanto 19 Temmuz'da başlamış ve belirttiğimiz üzere, metnin son üçte birlik bölümü (949. ila 999. mısralar), tashihli bir müsvedde halinde kalmış. Bu bölümde son derece kaba bir biçimde kâğıda zarar verilerek silinmiş kısımlar, karmakarışık görünen eklentiler mevcut; son düzeltmeleri yapılmış metnin aksine, fişteki satırları sıkı sıkıya takip etmiyor. Aslında bir kere dibe dalıp, karmakarışık sathın altındaki berrak derinliklerde gözlerinizi açmaya kendinizi zorladığınız zaman, her şeyin dosdoğru olduğu anlaşılıyor. Tek bir noksanlı dize, tek bir kesin olmayan okuma yok burada. Bu gerçek, bir Shade uzmanıyla yapılmış gazete mülakatında (24 Temmuz 1959'da) ortaya konan ithamların (*elyazmasını görmediğini* beyan ettiği şiirin, "bütünlüklü bir metin oluşturmayan kopuk taslaklardan ibaret olduğunu" söylemişti) büyük bir şaire çalışmasını yarım bıraktıran ölüm hadisesine yabızlanmak yerine, huzurunuzdaki editör ve yorumcunun yeterliliğine, belki de dürüstlüğüne çamur atmayı arzulayanların kötürcül uydurmalarından kaynaklandığını göstermeye yeter.

Prof. Hurley ve hizbinin bir diğer beyanı, daha yapısal bir

meseleye değiniyor. Aynı mülakattan alıntılıyorum: “Hiç kimse John Shade’in, şiirini hangi uzunlukta tasarladığını bilemez; ancak geride bıraktığı metnin, bir camın içinde karanlık şekilde gördüğü kompozisyonun sadece küçük bir bölümü olması ihtimal dışı değildir.” Bu da saçma bir söz! Dördüncü Kanto boyunca kendini belli eden içsel kanıtlar bir yana, Sybil Shade –25 Temmuz 1959 tarihli bir belgede– eşinin “dört bölümün ötesine geçmeye asla niyet etmediğini” onaylamıştı. Shade’in nazarında Üçüncü Kanto, sondan bir önceki bölümdü; ben de onun bir günbatımı vakti gezintisinde, günlük çalışmasını sanki yüksek sesle düşünüyormuşçasına değerlendirirken böyle söylediğini duymuştum; el kol hareketleriyle, mazur görülebilecek şekilde kendine övgü payı çıkararak konuşurken, ağzı sıkı refakatçisi de uzun bacaklarının salınışını pejmürde yaşlı şairin sarsak yürüyüşüne uydurmanın beyhude gayreti içindeydi. Yok, hatta –gölgelerimiz halen bizimle yürürken– şunu iddia edeceğim ki, şiirde yazılmadık *tek* bir mısra (yani 1000. mısra) kalmıştı; bu mısra yazılsaydı 1. mısrayla aynı olacaktı ve birbirine eş iki merkezî bölümün sağlam ve heybetli yapısı, iki yandaki daha kısa bölümlerle birlikte, beş yüzer mısralık iki kanat oluşturarak yapının simetrisini tamamlayacaktı; hay lanet olsun şu müziğe de.

Shade’in birleştirici zihin yapısını ve ahenkli bir denge kurma hususundaki incelikli algısını bildiğimden, yarattığı kristalin yüzlerini, bu kristalin önceden tahmin edilebilir büyüyüşüne müdahale ederek bozacağını hiç sanmıyorum. Bu kadarı yeterli değilse (aslında öyle, yani yeterli), şunu belirteyim: 21 Temmuz akşamı dramatik bir durum yaşadım; zavallı dostumun emeklerinin sona erdiğini ya da neredeyse sona ermek üzere olduğunu, kendi sesinden işittim. (991. dizayle ilgili notuma bakınız.)

Seksen fişten oluşan bu takım, bir paket lastiğiyle tutturulmuştu; bunların kıymetli muhtevasını son defa inceledikten sonra, lastiği büyük bir ihtimamla tekrar fişlere geçirdim. Ataçla bir araya getirilmiş ve ana takımına aynı sarımsı zarfa konmuş bir düzine fişten oluşan daha ince bir takımında, ay-

nı kafiye sistemiyle yazılmış başka mısralar da var; bunlar ilk taslakların karmaşası içinde, kısa ve zaman zaman puslu rotalarında seyrediyorlar. Shade, ihtiyacı kalmayan taslakları imha etmeyi kural haline getirmişti: Işıl ışıl bir sabah vaktinde onu verandamdan izlediğimi hatırlıyorum; çöp fırınının solgun ışığı önünde durarak bunların bir sürüsünü yakıyor, evin arka bahçesinde kitap yakma seansını gerçekleştirirken, öne eğik başıyla, rüzgârın getirdiği siyah kelebekler arasında duran bir ağıtçı gibi görünüyordu. Ama kullanılmış taslakların cürufu arasında parıldayan kullanılmamış güzel ifadeler sebebiyle, bahsettiğimiz on iki fişi saklamıştı. Belki kararsızca, son düzeltmeleri yapılmış metindeki bazı bölümlerin yerine bu dosyada yer alan güzel kısımları koymayı düşünüyordu veya daha kuvvetli bir ihtimal olarak, falanca edebî süslemeye duyduğu ama şiirin mimarisine ilişkin kaygılarından ya da bu süslemenin Bayan S.'yi rahatsız etmesinden ötürü bastırıldığı gizli saklı yakınlık, fişleri imha etmeyi ertelemesine yol açmıştı; ta ki kursuz şekilde daktilo edilmiş bir metnin mermerimsi kesinliği bunu tasdik edene, yahut en nefis varyant bile elverişsiz ve katışıklı görününe dek. Tevazuyla ekleyeyim; kendisinin ne yapmayı tasarladığını bildiğim için, şiirini bana okuyup tavsiyelerimi almak istemişti.

Şiirle ilgili notlarımda okur, bu yarıda kalmış okumaları bulacaktır. Yerlerini, bitmiş mısraların hemen yanındaki taslaklar göstermekte, yahut en azından ima etmektedir. Bunların epeyi sanatsal ve tarihsel olarak nihai metindeki en iyi kısımların bazılarında daha kıymetlidir bir bakıma. Şimdi, nasıl *Solgun Ateş*'in editörü olduğumu açıklamam gerekiyor.

Dostumun ölümünden hemen sonra, derin endişeler içindeki dul karısını, ticari çıkar güdenlere ve akademik entrikalar çevirenlere karşı hazırlıklı olması için uyardım, böylelerini bozguna uğratmaya ikna ettim. Bu insanlar eşinin –daha bedeni mezara ulaşmadan güvenli bir yerde bana verilen– elyazması etrafında fır döneceklerdi. İmzaladığımız sözleşme, dostumun elyazmasını bana devrettiğini, bu elyazmasını gecikmeksizin, açıklamalarımla birlikte, kendi seçeceğim bir şirketten yayım-

latacağımı, yayıncının yüzdesi dışındaki tüm kârın dul eşe aktarılacağını ve basım günü elyazmasının, kalıcı olarak saklanmak üzere Kongre Kütüphanesi'ne teslim edileceğini hükme bağlıyordu. Mukavelemizi adil bulmayan ciddi eleştirilenler varsa, onlara itiraz etmek zorundayım. Bununla birlikte, mukavelemiz –Shade'in eski avukatı tarafından– “kötülüklerin enfes bir karışımı” olarak nitelenmiş; başka bir zat da (Shade'in eski temsilcisi) dudak bükerek, Bayan Shade'in titrekin imzası “acayip bir kırmızı mürekkeple” mi atıldı merak ediyorum, demiş. Böyle yürekler, böyle beyinler kişiyle bir başyapıt arasındaki gönül bağının ne kadar kahredici olabildiğini kavrayamıyor; hele gözlemcinin, bu duruma bizzat vesile olan kişinin hayran olduğu şey kumaşın ters yüzüyse; kendi geçmişi orada, günahsız yazarın kaderiyle sarmaş dolaş olmuşsa.

Galiba şiirle ilgili son notumda belirttiğim gibi, Shade'in ölümünün yarattığı şok öyle sırları ifşa etti, o kadar çok ölü balığın yüze çıkmasına yol açtı ki, hapisteki katille son mülakatımdan kısa zaman sonra New Wye'dan ayrılmak zorunda kaldım. Açıklama bölümünü yazmayı, kimliğimi gizli tuttuğum daha sükûnetli bir ortam buluncaya değin ertelemek zorunda kaldım; fakat şiire dair tabiki meselelerin bir an önce halledilmesi gerekiyordu. Uçakla New York'a gittim, elyazmasının fotokopisini çektim, Shade'in yayıncılarından biriyle mutabakata vardım ve tam sözleşmeyi tamamlayacaktık ki, uçsuz bucaksız bir günbatımının ortasında (dizi dizi skarablardan³ elli kat yukarıda, ceviz kerestesi ve camla kaplı bir hücrede oturuyorduk), muhatabım gayet gelişigüzel şekilde şöyle dedi: “Sizi mutlu edecek bir haber vereyim Dr. Kinbote; Profesör Falanca (Shade kurulunun üyelerinden biri), bu şiirin yayıma hazırlanmasında bize danışmanlık yapmaya rıza gösterdi.”

“Mutluluk” son derece öznel bir şeydir. En gülünç Zembela atasözlerimizden biri şöyle der: *Kaybolmuş eldiven mutludur.*

3 Skarab, bir tür bokböceğinin ismidir. Eski Mısır'da Güneş Tanrısı'nın simgesi idi. Ayrıca, skarab şeklinde yontulmuş heykelticikler, ölenlerin göğsünün üzerine yerleştirilirdi. Böylece ölenin ahirete güvenli bir yolculuk yapacağına inanılırdı.

Hemen evrak çantamı kilitledim, başka bir yayıncının kapısını çaldım.

Yumuşak, sakar bir dev düşünün; paraya dair bildikleri kamu borcunu oluşturan soyut milyarlardan ibaret bir tarihî şahsiyet düşünün; kol düğmelerindeki Golkonda'nın⁴ farkında olmayan sürgün edilmiş bir prens düşünün! Kastettiğim şey (ah, abartılı olacak) dünyadaki en beceriksiz adam olduğum. Böyle biriyle kitap yayıncılığı işindeki ihtiyar bir tilki arasında geçen münasebetler, başlangıçta dokunaklı şekilde tasasız ve samimidir; geniş geniş şakalaşılır, her tür canayakınlık gösterisi gırla gider. Şimdiki yayıncım sevgili ihtiyar Frank'le en başta kurduğumuz bu ilişkinin sekteye uğramasına yol açacak bir şey yaşanacağını düşünmek için bir sebep yok.

Frank benim buraya göndermiş olduğum, ilk tashihi yapılmış metnin sağ salım iade edilmesini kabul etti ve benden, Önsöz'de, açıklamalardaki tüm hatalardan benim sorumlu olduğumu belirtmemi istedi – ben de memnuniyetle yapıyorum bunu. Bir profesyonelden önce ekle.⁵ Bir profesyonel düzeltmen, şiirin basılı metnini, elyazmasının fotokopisiyle karşılaştırdı ve benim kaçırdığım birkaç önemsiz dizgi hatası buldu; dışarıdan aldığım yardım bu kadardı. Sybil Shade'in bana sağlayacağı zengin biyografik bilgilere ne çok ihtiyaç duyduğumu söylemeye lüzum yok; maalesef kendisi New Wye'i benden de önce terk etti. Şimdi Quebec'teki akrabalarıyla kalıyor. Tabii onunla mektuplaşmak da çok verimli olabilirdi, ama Shade uzmanlarından yakamızı sıyırmadık. Ben onunla ve değişken ruh halleriyle irtibatımı kaybettiğim anda, yaşlı kadının üzerine çullanmak üzere sürüler halinde Kanada'ya gittiler. Bayan Shade, bir ay evvel Cedarn'daki mağaramdan yolladığım ve en çaresizce sorularımı, mesela “Jim Coates”un gerçek adını sorduğum mektubu yanıtlamak yerine, aniden bir telgraf çekerek, Prof. H. (!) ve Prof. C.'nin (!!) kocasının şiirine yardımcı editörlük yap-

4 Hindistan'daki bir şehir; elmas ticaretinin merkezlerindendi.

5 Kinbote, önsöz metni üzerindeki kontrolünü zaman zaman yitiren, dengesiz bir portre çiziyor. Bu kısa cümle de, Kinbote'un sonradan silmeyi unuttuğu bir not.

malarını kabul etmemi istedi. Bu bana öyle büyük bir şaşkınlık ve acı verdi ki! Tabiatıyla, artık dostumun yanlış yönlendirilen dul karısıyla işbirliği yapmam mümkün değildi.

O gerçekten çok sevdiğim bir dostumdu! Takvime bakılırsa sadece birkaç aydır tanışıyorduk; ama kendi iç sürelerini, kendi şeffaf zaman dilimlerini dönüp duran kötücül müzikten bağımsız şekilde geliştiren dostluklar vardır. Okurun bir notumda bulacağı üzere, 5 Şubat 1959'da taşındığım banliyö evinin (uzun izin döneminde İngiltere'ye giden Yargıç Goldsworth, burayı kullanayım diye bana kiralamıştı), yirmi yıl önce şiirlerini Zemblacaya çevirmeye çalıştığım ünlü Amerikalı ozanın evine komşu olduğunu öğrenince nasıl kıvanç duyduğumu hiç unutmam! Çok geçmeden, Goldsworth tarzı şatonun, bu çekici çevreden başka tavsiye edilecek pek bir şeyinin olmadığını keşfedecektim. Bodrumda hırıldayıp inleyen ocağın ılıkliğini can çekişen birinin son nefesi kadar güçsüzce zemindeki ızgaralardan odalara yayan ısıtma sistemi tam bir felaketti. Üst kattaki delikleri kapatmak suretiyle oturma odasındaki ızgaraya daha fazla enerji vermeye çalıştım, ama odayla dışarıdaki kuzey toprakları arasında derme çatma bir ön kapıdan gayrisi bulunmadığı, sahanlık falan da yapılmış olmadığı için, içerideki iklimin geri dönüşsüz biçimde bozulduğu ortaya çıktı – bunun sebebi, evin, muhtemelen New Wye'in yaz ortasında ne tür bir kış sakladığını tasavvur edemeyen bir yerleşimci tarafından yapılmış olması. Ya da belki eski zamanlarda kibar tabakadakiler, tesadüfen kapıyı açık bulan bir ziyaretçinin eşikten bakınca oturma odasında uygunsuz şeyler dönmediğini görüp tatmin olmasını istiyorlardı.

Zembla'da Şubat ve Mart ayları da (bizim “ak burunlu aylar” dediğimiz dört ayın son ikisi) hayli sert geçerci; ama orada bir köylünün odasının bile her köşesi aynı derecede ısınır, ölümcül hava cereyanları dolaşmazdı her yerde. Yeni gelenlerin genellikle tecrübe ettiği üzere, uzun senelerin en kötü kışını seçtiğimi söyledikleri doğru – hem de Palermo enleminde. Oradaki ilk sabahlarımdan birinde, yeni edindiğim güçlü kırmızı arabayla üniversiteye doğru yola çıkmak üzereydim ki, henüz ta-

nışıp sohbet etmediğim Shade'lerin (sonradan öğrendiğime göre yalnız kalmayı tercih ettiğimi düşünmüşler), Packard marka eski arabalarıyla kaygan yol üzerinde sıkıntı yaşadıklarını fark ettim. Araba acı acı iniliyor, işkence çeken arka tekerleğini, içbükey bir buz cehenneminden bir türlü kurtaramıyordu. John Shade, beceriksizce hareketlerle, bir kovadan aldığı avuç avuç kahverengi kumu, parlak mavi yüzeye ekin eker gibi serpiyordu. Kar botları giymiş, vikunya kürklü yakasını kaldırmıştı; kırılmış gür saçları güneşin altında kafiyelenmişti adeta. Birkaç ay önce hasta yatığımı biliyordum; güçlü makinemle komşularımı kampüse kadar götürmeyi teklif etmek için, onlara doğru seğirttim. Kiralık kalemin bulunduğu hafif yükseltinin çevresinden dolanan dar yol, kaleyi komşularımın araba yolundan ayırıyordu. Tam bu dar yolu geçmek üzereydim ki, ayağım kaydı, şaşırtıcı derecede sertleşmiş olan karın üzerine oturdum. Düşüşüm Shade'lerin sedanında kimyasal bir tepkimeye yol açtı, hemen hareketlenen araba az kalsın beni çiğneyecekti; direksiyondaki John durmadan yüzünü ekşitiyor, Sybil ona sertçe bir şeyler söylüyordu. Beni gördüler mi, emin değilim.

Lakin birkaç gün sonra, tam olarak 16 Şubat Pazartesi günü, fakülte kulübündeki öğle yemeğinde yaşlı şairle tanıştım. Ajandama biraz alaylı biçimde, "Nihayet güven mektubumu sundum," diye yazmışım. Tepesinde Wordsmith⁶ Üniversitesi'nin büyütülmüş fotoğrafı bulunan, her zamanki masasına davet edildim; dört-beş tanınmış profesörle birlikte, 1903'ün son derece kasvetli bir yaz gününde olduğu gibi, şaşkın ve süfli halde oturuyordu. "Domuz etinden alsana," şeklindeki veciz ifadesi bana eğlenceli geldi. Sıkı bir vejetaryenimdir; kendi yemeklerimi pişirmeyi tercih ederim. Masadaki al yanaklılara, benim türümden bir yaratığın elinden geçmiş bir şey yemeyi, herhangi bir yaratığı yemek kadar iğrenç bulduğumu ve –sözün burasında sesimi alçalttım– bize yemek servisi yaptık-

6 "Wordsmith" ismi kurgusaldır. *Word* söz, kelime demektir. *Smith* ise bir metali dövüp şekillendiren kişi anlamındadır; *ironsmith* [demirci, demir döven] ifadesinde olduğu gibi. Bu durumda *Wordsmith* de "kelimelere şekil veren, onları işleyen" olarak okunabilir.

tan sonra kurşun kalemini ağzına sokan atkuyruğu saçlı öğrenci kızın da bu söylediğimin dışında kalmadığını söyledim. Zaten evrak çantamda getirdiğim meyveyi bitirmiştim; o yüzden güzel üniversite birasından bir şişe içmekle yetinecektim. Serbest ve sade tavırlarım herkesi rahatlatmıştı. Her zaman olduğu gibi, içinde süt ve yumurta bulunan kokteyllerin, milkşeyklerin inancıma uygun düşüp düşmediği suallerine maruz kaldım. Shade için durum tam tersineymiş: Sebze yemek için özel gayret sarf etmesi gerekirmiş. Salata yemeye başlamak, dondurucu bir günde deniz suyuna girmek gibiymiş onun için; bir elma ise, saldırmak için çok iyi hazırlanması gereken bir kaleymiş. Dar akademik çevreye mensup Amerikan entelektüellerinin usandırıcı şakalarına, atışmalarına alışkın değildim henüz; o yüzden, ciddi bir edebiyat tartışmasının eğlence malzemesi haline gelmesinden çekinerek, sırtıp duran onca yaşlı erkeğin önünde, eserlerine nasıl hayranlık duyduğumu John Shade'e söyleyemedim. Onun yerine, kendisinin de dersine devam eden yeni bir öğrencimi, karamsar, kırılğan, basbayağı harika oğlanı sordum. Fakat yaşlı şair, ağarmış perçemini kararlılıkla iki yana sallayıp, öğrencilerin isimlerini ve yüzlerini aklında tutmaktan çoktan vazgeçtiğini, şiir sınıfından gözünün önüne getirebildiği tek kişinin, okul dışında gördüğü koltuk değnekli bir hanım olduğunu söyledi. Profesör Hurley, "Hadi hadi," dedi, "Edebiyat 202 dersine giren şu siyah streç elbiseli enfes sarışımı, madden ya da manen hatırlamıyor musun gerçekten?" Tüm kırışıkları parlayan Shade, sussun diye Hurley'nin bileğine yumuşakça vurdu. Bir diğer işkenceci, evimin bodrum katına gerçekten iki pinpon masası koyup koymadığını sordu. "Bu bir suç mu?" diye sordum. "Hayır," dedi, "ama niçin iki tane?" Ben, "Bu bir suç mu peki?" diye karşılık verince, hepsi güldüler.

Sağlam olmayan kalbine (735. mısraya bakınız), hafifçe topallamasına ve ağır aksak ilerlemesine rağmen, Shade uzun yürüyüşlere çıkmayı haddinden fazla severdi. Fakat kardan rahatsızlık duyar, kışın derslerden sonra eşinin onu arabayla almasını tercih ederdi. Birkaç gün sonra, Parthenocissus Bina-

sı'ndan –ya da Ana Bina'dan (şimdi ne yazık ki Shade Binası oldu)– ayrılmak üzere olduğum sırada, onu Bayan Shade'i beklerken gördüm. Bir dakikalığına, sütunlu verandada onun yan başında durdum; parmaklarımı sırasıyla eldivenlerime sokuyor, sanki bir alayı teftiş etmeyi bekliyormuş gibi öte tarafa bakıyordum: “Esaslı bir işti,” yorumunu yaptı şair. Kolundaki saate baktı. Bir kar tanesi düştü saatine. “Kristal kristale,” dedi Shade. Güçlü Kramler'ımla onu eve bırakmayı teklif ettim. “Eşler unuttukandır, Bay Shade.” Kütüphanenin saatine bakmak için kabarık saçlı başımı kaldırdı. Karla örtülmüş kasvetli çimenlikten, renkli kış giysilerine bürünmüş iki parlak delikanlı gülererek kayıp geçti. Shade tekrar saatine baktı, omuz silkip teklifimi kabul etti.

Uzun yoldan gidip, Toplum Merkezi'nde biraz durabilir miyiz, diye sordum; oradan birkaç çikolata kaplamalı kurabiyeye azıcık havyar alacaktım da. Bir sakıncası olmadığını söyledi. Süpermarketin içindeyken, dökme camlı bir pencereden bakınca, ihtiyarın bir içki dükkânına daldığını gördüm. Satın aldıklarımla birlikte döndüğüm zaman, yine arabaya girmişti; hiçbir şairin dokunmaya tenezzül etmeyeceğini düşündüğüm bir dedikodu gazetesi okuyordu. Rahat rahat geçirmesinden, sıcak giyimli gövdesinde küçük bir brendi şişesi sakladığını anladım. Evinin yoluna girince, Sybil'ın kapının önüne çıktığını gördük. “Eşim insanları tanıştırmak gerektiğine inanmadığı için, gelin bunu biz kendimiz yapalım. Siz Dr. Kinbote'sunuz, değil mi? Ben Sybil Shade.” Sonra kocasına dönüp, “Büronda bir dakika daha durabilirdin,” dedi. Meğer kornaya basıp beklemiş, yukarıya kadar çıkıp bakmış vesaire. Eşler arasındaki bir münakaşayı dinlememek için, gitmek üzere döndüm; ama Sybil beni geri çağırıldı: “Bizimle bir içki içsenize,” dedi, “daha doğrusu benimle; çünkü John'un alkole dokunması yasak”. Pek uzun kalamayacağımı, çünkü evde birbirinin tıpatıp aynı olan çekici ikizlerle ve başka bir çocukla, evet başka bir çocukla biraz pinpon oynadıktan sonra, bir tür küçük seminer vereceğimi söyledim.

O günden sonra ünlü komşumu giderek daha fazla görmeye başladım. Pencereleğimden birinin manzarası, bilhassa geciken

bir konuğumu beklerken, bana birinci sınıf bir eğlence sunuyordu. Kış gelince yapraklarını dökmüş olan ağacın dalları henüz çıplakken, evimin ikinci katından Shade'lerin oturma odası rahatça izlenirdi; neredeyse her akşam, şairin terlikli ayağını nazikçe sallayışını görürdüm. Bundan yola çıkarak, onun, elinde kitabıyla alçak bir koltukta oturduğunu varsayırdım. Fakat ayağından ve lambanın tek noktaya yoğunlaşmış ışığında insanın zihnini soğuran bir ritimle aşağı-yukarı hareket eden o ayağın gölgesinden başka bir şey görmeyi başaramadım. Ayrıca her seferinde, kahverengi maroken terlik, yün çoraplı ayakta düşerdi; ayak sarkaç gibi salınmaya devam eder, lakin hızı biraz azalır. Yatma zamanının tüm dehşetiyle yaklaşmakta olduğu, birkaç dakika içinde ayak başparmağının terliği dürtüp yerinden oynatacağı, sonra da çaprazlama duran bir ağaç dalının arkasına girip, benim altın değerindeki görüş alanımdan çıkıp gideceği anlaşılırdı. Bazen de Sybil Shade öfkeye kapılıp hızla yerinden fırlamışçasına kollarını sallayarak geçer, biraz sonra, sanki kocası acayip bir komşuyla ahbaplık etmesini hoş görmüş gibi, daha yavaş bir yürüyüşle geri gelirdi. Ama bir gece pencerelerine bakarak telefon numaralarını çevirince, adeta bir büyü yapmışım gibi, beni şaşırtan o telaşlı ve hayli masumane hareketleri tekrarladığını gördüm; davranışının sırrı çözülmüş oldu böylece.

İç huzurum çok geçmeden tuzla buz olacaktı maalesef. Banliyödeki akademi mensupları John Shade'in herkesten çok benim arkadaşlığıma değer verdiğini anlar anlamaz, kıskançlığın koyu zehri üzerime fıskırmaya başladı. Sevgili Bayan C., evinizdeki o sıkıcı partiden sonra, yaşlı yorgun şairin kar galoşlarını bulmasına yardım ettiğim sırada kıs kıs güldüğünüz dikkatimden kaçmadı. Bir gün, Onhava'daki Kraliyet Sarayı'nın resminin yer aldığı bir dergiyi bulmak için İngiliz Edebiyatı bürosuna girmiştım; dostumun bu resmi görmesini istiyordum. O sırada, merhamet göstererek Gerald Emerald⁷ diyeceğim yeşil kadife ceketli genç bir okutmanın, sekreterin sorduğu bir şeye cevaben şöyle dediği kulağıma çalındı: "Bay Shade, Büyük

7 Emerald, "zümrüt" demektir.

Kunduz’la birlikte çıktı galiba.” Boyum epey uzundur ve kah-verengi sakalımın rengiyle dokusu hayli canlıdır; yani bu sersemce lakap benim için kullanılmıştı besbelli, ama dikkate almaya değmezdi. Üzerine broşürler yığılmış bir masadan dergiyi sakince aldıktan sonra, Gerald Emerald’in yanından geçerken, onun papyonunu parmaklarımın mahirane bir hareketiyle çekip gevşetmekle yetindim. Sonra bir sabah, bağlı olduğum bölümün başkanı Dr. Nattochdag, resmî bir sesle oturmamı rica ettikten sonra kapıyı kapattı ve üzgün üzgün kaşlarını çatarak döner sandalyesine oturup, benden “daha dikkatli” olmamı istedi. Ne anlamda dikkatli? Bir çocuk, danışmanına şikâyetle bulunmuş. Ne şikâyeti tanı aşkına? Devam ettiği bir edebiyat dersini eleştirmişim (“gülünç bir aleladelik içinde, gülünç eserler üzerine, gülünç bir inceleme”). Son derece rahatlamış halde kaha-kahalar atarak sevgili Netoçka’mı kucakladım; bir daha yaramazlık yapmayacağımı söyledim ona. Bu vesileyle selamlarım onu. Bana her zaman öyle enfes bir nezaketle davrandı ki, o da Shade’in şüphelendiği ve sadece üç kişinin (iki mütevel-liyle üniversite başkanının) kesinlikle bildiği şeyden şüphelenmiş miydi diye düşünürüm bazen.

Ah, bunun gibi pek çok şey yaşadım. Bir grup drama öğren-cisinin sahnelediği skeçte, Alman aksanıyla konuşan, sürekli Housman’dan alıntılar yapıp havuç kemiren kurumlu bir kadın düşmanı olarak betimlendim. Shade’in ölümünden bir hafta önce de, yırtıcı bir hanım, kulübünde “Hally Valley” (kadının kullandığı isim buydu; Odin’in Salonu’nu bir Finlandiya epik şiiriyle karıştırmıştı)⁸ hakkında konuşmayı reddettiğim için bir markette bana şöyle demişti: “Son derece nahoş bir insansınız; John ve Sybil size nasıl katlamıyor, hiç anlamıyorum.” Benim kibarca gülümsemem karşısında çileden çıkararak, eklemişti: “Üstelik delisiniz.”

Bu saçmalıklar dizisinden bahsetmeyi bırakayım. İstediklerini düşünebilir, istediklerini söyleyebilirlerdi; John’un dostluğu her şeye değiyordu. Bu dostluktaki şefkat, bilhassa yalnız ol-

8 İskandinav tanrısı Odin’in salonunun adı “Valhalla”dır. Burada sözü edilen epik şiir ise, Elias Lönnrot’un 19. yüzyıla ait *Kalevala* isimli eseridir.

madığımız zamanlarda kalbin asaleti olarak nitelenebilecek bir huysuzlukla bile isteye örtbas edildiği için, iyice değer kazanıyordu. Shade'in tüm varlığı bir maske oluşturuyordu. Bu adamın fiziksel görünüşü, içindeki uyumla o kadar az bağdaşıyordu ki, insanın bu görünüşü kaba saba bir kılık ya da geçici bir moda kabul edip çıkarıp atası geliyordu. Zira Romantik Çağ'ın modası, şairlerin çekici boyunlarını çıplak bırakmak suretiyle onların erkeksiliğine incelik katar, profillerini budayıp oval bakışlarına bir dağ gölü manzarası yansıtırdı; günümüz ozanlarıysa, belki yaşlanma fırsatını daha fazla bulduklarından, gorillere ya da akbabalara benziyorlar. Yüce komşumun çehresinde, sadece aslanvari ya da İrokuanvari⁹ olsa göze hoş gelecek bir taraf vardı; fakat maalesef bu ikisinin bileşimi, Hogarth'ın cinsiyeti belirsiz tombul ayyaşlarını akla getiriyordu sadece. Biçimsiz vücudu, karman çorman kır saçları, tombul parmaklarının ucundaki sarı tırnaklar, fersiz gözlerinin altındaki torbalar ancak, şairin öz kimliğinden ayrıştırılmış atık maddeler olarak kabul edildiğinde anlaşılabilir hale geliyordu; bu ayrışmayı sağlayan, şairin dizelerini de arıtıp biçimlendiren güçlerdi. Shade, kendi kendini hükümsüz kılıyordu.

Onun çok sevdiğim bir fotoğrafı var. Işıl ışıl bir bahar gününde, eskiden arkadaşım olan biri tarafından çekilmiş bu renkli karede Shade, halası Maude'a ait sağlam bir bastona dayanmış halde görülüyor (86. mısraya bakınız). O semtteki bir spor mağazasından aldığım beyaz rüzgârlığı ve Cannes menşeli eflatun pantolonumu giymiştim. Sol elimi hafifçe kaldırmıştım – Shade'in omzunu sıvazlamak istermiş gibi görünsem de, niyetim güneş gözlüklerimi çıkarmaktı; lakin o hayatta, yani fotoğrafın hayatında, elim güneş gözlüklerime asla erişemedi. Sağ kolumun altında tuttuğum, kütüphaneden alınma kitap, bazı Zemblalı jimnastikçilere dair bir incelemeydi; bu kitapla, fotoğrafı çeken genç kiracımın ilgisini uyandırmayı tasarlamıştım. O genç adam bir hafta sonra, Washington'a gitmiş olmamdan alçakça yararlanarak güvenime ihanet edecekti. Döndüğümde,

9 İrokualar [Iroquois], özgün olarak New York eyaleti sınırları içinde yaşayan bir Amerikan yerli kabilesidir.

Exton'dan gelmiş kızıl saçlı bir orospuyu ağırladığımı anladım; kadın üç banyoya da saçlarını ve pis kokusunu bırakmıştı. Elbette hemen ayrıldı; perdenin aralığından bakınca, kötü çocuk Bob'un hayli acıklı bir halde, mutsuz ve terk edilmiş olarak, alabros tıraşı, partal valizi ve ona verdiğim kayaklarla yolun kenarında dikildiğini gördüm. Onu arabasına alıp ebediyen uzaklara götürecektir öğrenci arkadaşımı bekliyordu. Her şeyi affedebilirim, ama ihaneti asla.

Shade'le ikimiz, kişisel talihsizliklerim hakkında hiç konuşmadık. Yakın dostluğumuz insanın duygusal sorunları paylaşabileceği değil, o sorunlardan uzaklaşabileceği çok hususi bir entelektüel düzeydeydi. Ona duyduğum hayranlık benim için, yüksek dağlardaki bir tedavi gibiydi. Ne zaman ona bakسام, büyük bir hayranlık hissine kapılırdım; bilhassa yanımda başka, düşük seviyeli insanlar varken. Benim hissettiklerimi onların hissetmediğini, gördüklerimi onların görmediğini, Shade'in varlığının romantizminde tabiri caizse iliklerine kadar ıslanacaklarına, onu çantada keklik kabul ettiklerini fark edince, hayretim katmerlenirdi. Şu adam var ya, derdim kendi kendime; şu kafasının içinde, çevresindeki kafataslarının sakladığı sentetik jölelerden çok farklı tipte bir beyin var. Terastan (bir mart akşamı, Prof. C.'nin evindeki terastan) uzaktaki göle bakıyor. Ben ona bakıyorum. Eşsiz bir ruhsal görüngüye tanıklık ediyorum: John Shade dünyayı algılayıp değiştiriyor, parçalara ayırıyor; dünyanın unsurlarını, belirsiz bir tarihte organik bir mucizeyi, görüntüyle müziğin bir kaynaşımını, şiirdeki bir mısrayı ortaya çıkaracak şekilde tekrar birleştirerek saklıyor. Küçük bir çocukken amcamın kalesinde, çay sehpasının arkasından, az önce şahane bir gösteri sunan ve şimdi sakın vanilyalı dondurma yiyen gözbağcıyı nasıl ürpererek izlemişsem, işte yine öyle ürpermişim. Pudralı yanaklarına, düğme deliğinde duran ve renkten renge girdikten sonra şimdi ak bir karanfil olarak sabitlenmiş sihirli çiçeğe, bilhassa da, isterse kaşığı döndürerek bir güneş ışını içinde eritebilecek, yahut tabağını havaya fırlatıp bir güvercine dönüştürebilecek akışkan görünümlü parmaklarına bakmışım.

Shade'in şiiri, aniden salınıp büyüyen bir sihirdir gerçekten: Kır saçlı dostum, sevgili ihtiyar gözbağcım, şapkasına bir deste kartoteks fişi koymuş, sonra da bir şiiri silkeleyivermiştir.

Şimdi bu şiire dönmeliyiz. Önsözümün çok yetersiz kaldığı kanısındayım. Süreklilik arz eden açıklamalar şeklinde düzenlenmiş diğer notlar, en doymak bilmez okuyucuları bile tatmin edecektir şüphesiz. Notlar, alışılmış olduğu üzere şiirin arkasında yer almakla beraber, okurun önce bunlara başvurup, şiiri notların yardımıyla incelemesi tavsiye olunur; elbette metnin okunurken bunlar tekrar okunmalı, belki şiir bitirildikten sonra resmi tamamlamak için üçüncü defa yine bunlara başvurulmalıdır. Böyle durumlarda sayfaları bir ileri bir geri çevirip durmanın zahmetinden kurtulmak için, ilgili metnin yer aldığı tüm sayfaları kesip almayı ve kırpmayı akıllıca bulurum; veya daha basitinden, aynı eserin iki nüshası rahat bir masanın üzerine, birbirine bitişik olarak konulabilir – sözünü ettiğim masa, New Wye'dan kilometrelerce uzaktaki bu motelde, kafamın hem içinde hem de dışında dönen bir atlıkarınca eşliğinde daktilomu yerleştirdiğim şu küçük şey gibi olmamalı. Müsaadenizle belirtiyim ki, notlarım olmaksızın Shade'in –otobiyografik bir eser için fazlasıyla temkinli ve ketum olan– metni, esas açısından önem taşıyan birçok dize kaygısızca atıldığı için, insanı gerçeklikten bütünüyle yoksun bir metin; bu yüzden tamamen yazarın ve onun ortamının, bağlantılarının vs. gerçekliği-ne bel bağlamak gerekiyor; söz konusu gerçekliği de yalnız benim notlarım sağlayabilir. Sevgili şairim muhtemelen bu ifade-me katılmazdı, fakat her halükârda, son sözü yorumcu söyler.

CHARLES KINBOTE

19 Ekim 1959, Cedarn, Utana¹⁰

10 Haritada bulunmayan yer isimleri. Cedarn, sedir ağacı ya da dağselvisi anlamına geliyor. Utana ise, Utah ve Montana isimlerinin kaynaştırılmasıyla oluşturulmuş.

Solgun Ateş

Dört Kantolu Bir Şiir

Birinci Kanto

Ölen ipekkuyruk kuşunun¹ gölgesiydim ben 1
Pencere camının sahte mavisiydi kuşu katleden.
Ben işte o kül rengi tüylerin lekесiydim,
Yansıyan gökte yaşamaya, uçmaya devam ettim.
İçeriden de çoğalttım kendimi, lambamı,
Ve tabakta duran elmayı:
Gecenin perdesini açardım, böylece
Karanlık cam sarkıttı mobilyayı çimlere.
Ne kadar enfesti yağan karın çimenliği
Kaplayarak yukarı erişmesi, 10
Sandalyemle yatağımın mekân tutup karı
O kristal ülkeye yerleşip kalması!

Yağın karı tekrar izle: düşen tanelere bak;
Şekilsiz ve yavaş; değişken ve opak.
Günün solgun beyazına karşı koyu, donuk bir beyaz var.
Rengi belirsiz ışıktaki, soyut iğne yapraklılar,
Sonra kademeli ve ikili mavi,
Gece birleştirirken manzarayla izleyeni.
Buzdan elmaslar hayretle sorar sabah olduğunda:
Kim geçti ki acaba, mahmuzlu ayağıyla 20
Yolun şu boş sayfasını böyle soldan sağa?
Kışın şifresini okuyarak soldan sağa:
Bir nokta, geriye gösteren bir ok; buyrun tekrarı:
Nokta, geriye gösteren ok... Bir sülünün ayakları!
Gerdanı halkalı, güzel, seçkin ormantavuşu,

1 Özgün metinde waxwing; bu ismin, motamot çevirisiyle “balmumu kanatlı” anlamına geldiğini belirtmekte fayda var.

Aradığımız Çin'i evimin hemen arkasında buldu.
Sherlock Holmes'de miydi, hani adamın biri
Ters giyince pabuçlarını, bıraktığı izler geriyi işaret etmişti?

Tüm renkler, gri bile bana mutluluk verirdi,
Öyle gözlerim vardı ki, 30
İzin verdiğim ya da sessiz bir ürpertiyle
Emrettiğim her yerin fotoğrafını çekerlerdi. Her ne
Varsa görüş alanımda gayrı,
Bir iç mekân manzarası, ceviz ağacı yaprakları,
İnce hançer² şeklinde donmuş damla damla akan su –
Gözkapaklarımın altına resmolmuştu.
Bir iki saatliğine orada duracaktı,
Benim yapmam gereken gözlerimi kapatmaktı,
Yeniden üretmek için o yaprakları,
Ya da iç manzarayı, su damlatan saçakların andacını. 40

Bilmem ki nasıl seçebilmişim şu gölden
Ön sundurmamızı, Göl Yolu'ndan okula giderken.
Oysa şimdi ağaçlar araya girmese de,
Göremiyorum evin çatısını bile.
Belki uzay içinde bir kaza gerçekleşti,
Bir kat yeri, bir kırışık açılıverdi,
O kırılğan görünüm, Goldsworth ile Wordsmith arasındaki
Yeşil karede duran ahşap ev yer değiştirdi.

Orada çok sevdiğim bir ceviz ağacı³ vardı;
Kara gövdesi ince, kurt yeniğiymi; koyu yeşildi yaprakları. 50
Kabuğu, batan güneşte tunca dönerdi;
Yapraklar, bitmemiş çelenkler gibi
Etrafını gölgelerdi. Ağaç sert ve sağlam duruyor,
İyi dayandığı anlaşılıyor.
Gölgesinden geçen beyaz kelebekler dönüyor eflatuna;

2 “Açıklamalar” bölümünde de bahsedildiği üzere, özgün metindeki *stiletto* sözcüğü, Thomas Hardy'nin “Friends Beyond” şiirine göndermedir.

3 Özgün metinde *shagbark tree*; Kuzey Amerika Cevizi.

Küçük kızımın salıncağının hayaleti sanki hâlâ,
Nazikçe sallanır gibi orada.

Ev pek değişmedi. Tadilat yapıldı bir kanadında,
Güneş banyosu için yer açıldı böylece.
Gepegeniş bir pencere var, yanında sandalyelerle. 60
TV'nin koca atacının parladığı yerde
Rüzgârgülü dururdu vaktiyle;
Ona sık sık konan çocuksu,
Romantik alaycıküş, yeniden anlatırdı duyduğu
Tüm programları. Çipo-çipo diye öterken başlardı
Tu-vi, tu-vi demeye; sonra bağırırdı:
Gel buraya, gel buraaa; çapkınca kuyruk sallar,
Yahut zarafetle hoplayıp zıplamaya başlar,
Ve birden *tu-vi* diye şakiya şakiya
Dönerdi tüneğine – yeni televizyona. 70

Annem-babam öldüğünde henüz ufaktım.
Kuşbilimciydi ikisi de. Çok uğraştım
Onları hayal etmeye; o kadar ki,
Zihnimde yüzlerce anne-baba var şimdi.
Ne yazık, onlar silinip gidiyor erdemleriyle birlikte,
Ama tesadüfen duyduğum, okuduğum kelimeler içinde,
Hep babamı çağırıyor “kalp yetmezliği”,
“Pankreas kanseri” ise annemi.

Soğuk kuş yuvaları toplar geçmişe düşkün biri;
Burası yatak odamdı, konuklara ayırdık şimdi. 80
Kanadalı hizmetçi beni yatırdığında,
Alt kattan gelen uğultuyu dinler, ederdim dua
Herkes sıhhatte olsun diye,
Amcalar, teyzeler, hizmetçimiz ve
Yeğeni Adéle ki Papa'yı, kitaplardaki kişileri, Tanrı'yı görmüş.

Beni sevgili tuhaf halam Maud büyütmüş,
Zevk sahibi bir şair ve ressam imiş;

Yapıtlarında iç içe geçmiş,
Gerçekçi nesnelere, felâket imajları,
Ve grotesk görüntüler. Bir bebek ağlaması 90
Daha duymak için yaşad. Odasını
Bozmadık. Öteberiden bir natürmort yaratmıştı;
Bir kâğıt ağırlığı; dışbükey camdan, içinde bir lagün saklı;
Şiir kitabının Dizin kısmı açık kalmıştı:
(Afrika, Ahlak, Ay, Ayın Doğuşu), mahzun gitar,
Bir kafatası ve yerel gazete *Star*.
Habere bakın: “Red Sox Chapman’ın Vuruşuyla
Yanksi’i 5-4 yendi”; bu da raptiyelenmişti kapıya.

Erken öldü benim Tanrım. Baktım inancım azalıyor,
Öncülleri giderek yanlış görünüyor. 100
Özgür bir insana Tanrı gerekmez; ama özgür müydüm ki?
Nasıl da bütünleşmiş hissedirdim tabiatla kendimi.
Çocuk damağım nasıl bayılırdı
O altın pastaya; yarısı balık, yarısı baldı!
Resim defterim henüz çok gençti,
Kafesimizi kaplayan boyalı bir parşömendi:
Ayın çevresinde leylak halkalar; güneş, bir kan portakalı,
İkiz İris; ve nadir bir görüngü vardı:
İridül – güzel ve tuhaftı pek,
Parlak semada, dağ zirvelerine denk 110
Opal bir bulutçuk, oval şeklini almış,
Sağanak yağmurdaki gökkuşağını yansılammış.
Bir oyun sahneleniyor uzak bir vadide,
Biz de kafese konmuşuz pek sanatsal biçimde.

Sonra şu ses duvarı: örülen gece vaktinde
Bir trilyon cırcırböceği tarafından, güz mevsiminde.
Aşmak mümkün değil! Yokuşun yarısında
Kapılırdım o çılğın seslere, dururdum yolda.
İşte Dr. Sutton’ın ışığı. İşte Büyük Ayı.
Bin yıl öncenin beş dakikası 120
Bir kilo ince kuma denkti.

Meydan oku yıldızlara. Sonsuz mazi
Ve sonsuz gelecek: başının üstünde
Kapanyor koca kanatlar gibi; ve ölüp gittin işte.

Kaba saba bir adam, daha mutludur bence;
Samanyolunu, işerken görür sadece.
Yine şimdiki gibi yürürdüm, göze alıp tehlikeyi,
Sırtıma dallar çarpar, ayağım hep tökezlerdi.
Astımlıydım, topaldım, şişmandım;
Ne atış yaptığım oldu, ne sopayla top karşıladığım. 130

Ölen ipekkuyruk kuşunun gölgesiydim ben;
Pencere camının yalancı mesafesinde görünen.
Beynim vardı ve beş duyum (biri eşsiz),
Onun dışında ucubenin biriydim bendeniz.
Uykulu düşlerde ahbaplarla oynardım
Ama hiçbir şeyi kıskanmadım;
Belki sadece bir lemniskat mucizesini,
Bisikletin ıslak kumlara kayıtsızca çizdiği.

İnceden bir sızımın ipliğini,
Oyunbaz ölüm sertçe çekip, sonra gevşetmişti, 140
Fakat sızı geçmemişti, hep kalmıştı içimde.
Daha on bir yaşındaydım, yüzükoyun yere
Uzanmıştım; izliyordum tıkr tıkr çalışan bir oyuncacı:
Bir teneke çocuğun ittiği, teneke el arabası –
İskemlenin ayaklarına çarpmadan geçip, yatağın altına kaçmıştı,
Birden kafamın içinde bir güneş ışıldamıştı.

Sonrası kara geceydi: muhteşem bir siyahlık.
Hissettiğim, zaman ve mekân içinde dağılımlılık:
Bir ayağım dağın zirvesinde, öteki elim,
Çakılları altındaydı derin derin soluyan bir sahilin; 150
Bir kulağım İtalya'da, bir gözüm İspanya'daydı,
Kanım mağaralarda, beynim yıldızlardaydı.
Triyasik tabakamda donuk vuruşlar vardı,

Geç Pleistosen'in yeşil optik noktaları;
Buz gibi bir ürperti vardı boylu boyunca Taş Devri'mde,
Ve tüm yarınlar, dirseğimin vurunca uyuşan yerinde.

Bir kış mevsiminde her öğle zamanı
Yaşardım o anlık baygınlığı.
Sonra bitti. Neredeyse kalmadı hatırımda.
Sağlığım düzeldi. Yüzmeyi öğrendim hatta.
Ama bir haspa tarafından, kullanarak temiz dilini
Onun rezil susuzluğunu dindirmeye zorlanan bir genç gibi,
Baştan çıkmış, korkmuştum, gitmişti aklım başımdan.
Yaşlı doktor Colt giderek çoğalan acılarımdan
Artık kurtulduğumu söylese de,
Geçmedi kaygım, utancım kaldı yine.

160